BẾN TRE: Đẩy mạnh ứng dụng KH&CN phục vụ phát triển ngành dừa

TS Lâm Văn Tân
Giám đốc Sở KH&CN Bến Tre

Với diện tích trồng dừa lớn nhất cả nước, những năm gần đây ngành dừa tỉnh Bến Tre đang chuyển mình từ chỗ chỉ cung ứng nguyên liệu thô sang chế biến và xuất khẩu các sản phẩm dừa quy mô lớn, chất lượng cao. Để nâng cao chuỗi giá trị gia tăng cho cây dừa, việc đẩy mạnh nghiên cứu, ứng dụng khoa học và công nghệ (KH&CN) được xem là giải pháp quan trọng để ngành dừa Bến Tre phát triển bền vững.

Đẩy mạnh nghiên cứu - triển khai các sản phẩm dừa

Bến Tre là tỉnh có diện tích dừa chiếm 50% diện tích dừa cả nước, với hơn 72.000 ha và gần 200.000 hộ dân trồng dừa, sản lượng hàng năm đạt gần 800 triệu trái, kim ngạch xuất khẩu khoảng 200 triệu USD/năm, giá trị các sản phẩm chế biến từ dừa chiếm 20% giá trị sản xuất công nghiệp, 25% giá trị xuất khẩu của tỉnh. Ngay từ đầu năm 2020, tình hình xâm nhập mặn trên các sông chính ở tỉnh Bến Tre đã xuất hiện sớm hơn so với trung bình nhiều năm khoảng 2 tháng. Hiện độ mặn 4‰ đã xâm nhập cách cửa sông 45-60 km, độ mặn 1‰ xâm nhập cách cửa sông 52-76 km.

Nhiều nghiên cứu cho thấy, dừa là một trong những cây trồng có khả năng chống chịu rất tốt với xâm nhập mặn, do đó đây được xác định là cây trồng chủ lực, nhằm cung cấp nguồn nguyên liệu cho nhiều ngành công nghiệp, góp phần thúc đẩy kinh tế - xã hội của tỉnh. Để phát triển chuỗi giá trị cây dừa theo hướng nâng cao giá trị gia tăng, thích ứng biến đổi khí hậu và xâm nhập mặn, thời gian qua nhiều nhiệm vụ KH&CN đã được tỉnh triển khai và ứng dụng vào thực tiễn. Điển hình là các đề tài/dự án:

- *Nghiên cứu chế tạo máy tách vỏ trái dừa năng suất 800-1.000 trái/giờ* do Doanh nghiệp Tư nhân Phương Nhi chủ trì thực hiện, đã chế tạo thành công máy tách vỏ dừa khô an toàn, cơ động, phù hợp với điều kiện sản xuất nhỏ lẻ vùng nông thôn Bến Tre, khắc phục được khâu bóc vỏ dừa bằng thủ công, giảm thiểu tai nạn lao động.

- *Xây dựng và quản lý chỉ dẫn địa lý "Bến Tre" dùng cho sản phẩm dừa uống nước Xiêm xanh của tỉnh Bến Tre* do Trung tâm Nghiên cứu công nghệ và Sở hữu trí tuệ CIPTEK chủ trì thực hiện. Dự án đã xác định được các đặc tính sinh học và phi sinh học thuộc điều kiện địa lý của tỉnh Bến Tre quyết định đến chất lượng đặc thù của sản phẩm dừa uống nước Xiêm xanh; xây dựng hoàn chỉnh quy chế quản lý và sử dụng chỉ dẫn địa lý "Bến Tre" cho sản phẩm dừa uống nước Xiêm xanh. Chỉ dẫn địa lý này đã được đăng ký bảo hộ, được sử dụng, quản lý và khai thác hiệu quả trên thực tế.

- *Nghiên cứu đa dạng hóa các sản phẩm chăm sóc cá nhân từ nguồn nguyên liệu dầu dừa tỉnh Bến Tre* do Trường Đại học Nguyễn Tất Thành chủ trì thực hiện. Dự án đã nghiên cứu hoàn thiện quy trình sản xuất các sản phẩm chăm sóc cá nhân (dầu gội, sữa tắm, sữa rửa mặt) sử dụng nguồn nguyên liệu dầu dừa; xây dựng công thức và sản xuất thành công các sản phẩm chăm

sóc cá nhân nêu trên đạt tiêu chuẩn chất lượng và chuyển giao quy trình sản xuất, công thức sản phẩm cho doanh nghiệp sản xuất mỹ phẩm thiên nhiên tại địa phương, góp phần nâng cao giá trị gia tăng cho các sản phẩm dừa của tỉnh.

- *Nghiên cứu chiến lược phát triển thị trường xuất khẩu dừa và các sản phẩm từ dừa Bến Tre*, do Trung tâm Chính sách chiến lược nông nghiệp, nông thôn miền Nam thực hiện, đã đề xuất được một số giải pháp quan trọng nhằm phát triển ngành dừa như: đầu tư cho nghiên cứu tạo ra các giống dừa mới, phương pháp chế biến mới để tạo ra nhiều sản phẩm (sản phẩm phụ, thành phẩm từ dừa) đáp ứng nhu cầu đa dạng của khách hàng trên thế giới. Nâng cao chất lượng giống dừa nhằm tạo ra các sản phẩm chất lượng cao; hình thành các hình thức liên kết doanh nghiệp - nông dân lâu dài để sản xuất và xuất khẩu dừa hiệu quả.

- *Xây dựng bộ sưu tập số về cây dừa Bến Tre* do Thư viện Nguyễn Đình Chiểu tỉnh Bến Tre chủ trì thực hiện, đã thu thập và số hóa 90 tài liệu dạng giấy về cây dừa thuộc các lĩnh vực trồng trọt, chế biến, sản phẩm, văn hóa, du lịch; thu thập, số hóa 10 tài liệu dạng băng, đĩa DVD, CD hoặc phim, ảnh về cây dừa và các sản phẩm từ cây dừa; xây dựng trang thông tin điện tử của thư viện tỉnh để đưa các tài liệu đã số hóa lên phục vụ miễn phí cho bạn đọc.

Đặc biệt, được sự hỗ trợ của Bộ KH&CN thông qua đề tài

"Nghiên cứu chiết tách dầu dừa tinh khiết bằng công nghệ không gia nhiệt" do Trung tâm Sinh học thực nghiệm (Viện Ứng dụng Công nghệ - Bộ KH&CN) chủ trì, thuộc Chương trình Đổi mới công nghệ quốc gia đến năm 2020, đã chuyển giao kết quả vào thực tiễn sản xuất tại địa phương cho Công ty TNHH Chế biến dừa Lương Quới. Đây là đề tài cấp nhà nước đầu tiên mà Bộ KH&CN hỗ trợ cho doanh nghiệp tỉnh Bến Tre nhằm phát triển sản phẩm chủ lực của tỉnh. Đề tài đã nghiên cứu, ứng dụng thành công công nghệ chiết tách không gia nhiệt dầu dừa từ dừa tươi theo phương pháp ly tâm, không sử dụng nhiệt độ cao, không sử dụng hóa chất. Từ việc nghiên cứu xác định các thông số kỹ thuật trong chế biến, đề tài đã xây dựng quy trình công nghệ chiết tách dầu dừa tinh khiết không gia nhiệt từ dừa tươi quy mô phòng thí nghiệm. Kết quả đánh giá các chỉ tiêu cảm quan, tính chất lý, hóa của dầu dừa tinh khiết thu được ở quy mô thí nghiệm là tương đương với tiêu chuẩn dầu dừa tinh khiết của Hiệp hội Dừa châu Á - Thái Bình Dương và Philippines. Dầu dừa tinh khiết có thể bảo quản được 3 năm trong bao bì thuỷ tinh nâu hoặc chai PET xanh dày 0,5 mm trong điều kiện nhiệt độ 15-27^{0}C, độ ẩm 0,037%. Có thể khẳng định, với sự hỗ trợ của Bộ KH&CN cùng mối liên kết chặt chẽ giữa doanh nghiệp, nhà khoa học, ngành dừa Bến Tre đã không ngừng nâng cao chất lượng, đáp ứng được tiêu chuẩn quốc tế…

Bên cạnh các hoạt động nghiên cứu ứng dụng KH&CN, các doanh nghiệp sản xuất, kinh doanh các sản phẩm dừa trên địa bàn còn được tỉnh Bến Tre ưu tiên hỗ trợ đăng ký bảo hộ nhãn hiệu ở nước ngoài, tham gia chương trình phát triển thị trường công nghệ, các hoạt động kết nối cung - cầu công nghệ trong và ngoài nước... Với sự hỗ trợ đó, trình độ công nghệ năm 2019 của

nhóm ngành sản xuất chế biến các sản phẩm từ dừa tỉnh Bến Tre đã được đánh giá đạt trình độ trung bình tiên tiến, trong đó có 2 doanh nghiệp đạt trình độ tiên tiến. Tính đến thời điểm hiện tại, trên địa bàn tỉnh có hơn 100 doanh nghiệp hoạt động trong lĩnh vực sản xuất, chế biến các sản phẩm từ dừa với hơn 200 sản phẩm phục vụ tiêu dùng và xuất khẩu. Giá trị sản xuất công nghiệp các sản phẩm dừa năm 2019 ước đạt 3.300 tỷ đồng (giá so sánh 2010), chiếm 12,34% giá trị sản xuất công nghiệp. Thị trường xuất khẩu dừa tiếp tục được giữ vững và mở rộng, đến năm 2019 đã xuất khẩu sang 85 quốc gia và vùng lãnh thổ. Tốc độ đổi mới công nghệ giai đoạn 2016-2019 đạt 18%, đây là thước đo tác động của KH&CN đối với phát triển kinh tế, là chỉ số đo sự nỗ lực đầu vào của quá trình sản xuất, kinh doanh. Nhờ đổi mới công nghệ, chất lượng sản phẩm được nâng lên, chi phí sản xuất giảm 10% và giá trị tăng thêm của ngành dừa đạt trên 15%. Nhìn chung, hoạt động sản xuất, chế biến và tiêu thụ dừa có bước phát triển khá, nhiều dự án chế biến dừa quy mô lớn đã đi vào hoạt động, nhiều sản phẩm mới từ dừa được thương mại hóa.

Giải pháp cho cây dừa phát triển bền vững

Theo đánh giá của Hiệp hội Dừa châu Á - Thái Bình Dương, Việt Nam là quốc gia có năng suất và chất lượng trái dừa cao nhất trong khu vực cũng như trên thế giới. Những năm gần đây, sự phát triển của ngành dừa cả nước nói chung, ở tỉnh Bến Tre nói riêng chưa thật sự bền vững, nguồn nguyên liệu và thị trường đầu ra không ổn định, chất lượng sản phẩm chưa đồng bộ, đặc biệt là trước những diễn biến bất thường của thời tiết, khí hậu. Để ngành dừa phát triển bền vững, một số giải pháp cơ bản cần thực hiện trong thời gian tới bao gồm:

Một là, đẩy mạnh nghiên cứu, ứng dụng các công nghệ tiên tiến nhằm chọn tạo được các giống dừa chịu hạn, chịu mặn có chất lượng và năng suất cao, thích hợp với điều kiện thời tiết và khí hậu của địa phương; đẩy mạnh đầu tư đổi mới công nghệ nhằm nâng cao năng lực chế biến của các doanh nghiệp đối với các sản phẩm từ cây dừa; tổ chức lại các mô hình liên kết trong sản xuất và tiêu thụ gắn với văn hóa và du lịch. Tăng cường đào tạo, chuyển giao kỹ thuật canh tác dừa cho người dân, các hợp tác xã, tổ hợp tác… trong chuỗi theo nhu cầu thị trường; tổ chức có hiệu quả các hoạt động phối hợp giữa doanh nghiệp, tổ chức KH&CN, hợp tác xã và các ngành chức năng nhằm nâng cao chuỗi giá trị sản phẩm dừa gắn với yêu cầu thị trường trong nước và xuất khẩu.

Hai là, hỗ trợ doanh nghiệp thực hiện các đề tài/dự án thuộc các chương trình KH&CN quốc gia. Đặc biệt, có chính sách ưu đãi đối với doanh nghiệp đầu tư phát triển các sản phẩm có giá trị gia tăng cao, công nghệ hiện đại. Đẩy mạnh nghiên cứu về giá trị dinh dưỡng, y học của dừa, làm cơ sở dữ liệu cho việc quảng bá và khuyến khích tiêu thụ sản phẩm, đáp ứng kịp thời nhu cầu trong nước và xuất khẩu. Các doanh nghiệp ngành dừa tỉnh Bến Tre cần tích cực, chủ động hơn trong hoạt động nghiên cứu - phát triển, ứng dụng, đổi mới công nghệ nhằm tạo ra dòng sản phẩm mới có năng suất, chất lượng cạnh tranh được với các sản phẩm cùng loại trên thị trường, hạn chế tối đa yếu tố rủi ro về điều kiện tự nhiên. Bên cạnh đó, cần đẩy mạnh hợp tác quốc tế để nghiên cứu, học tập kinh nghiệm của các nước có ngành dừa phát triển, giúp có thêm nhiều sản phẩm mới, độc đáo và có sức cạnh tranh cao.

Ba là, khuyến khích doanh nghiệp quan tâm thiết kế mẫu mã, nhãn mác sản phẩm, đăng ký bảo hộ nhãn hiệu, chỉ dẫn địa lý, xây dựng thương hiệu và tăng cường đăng ký bảo hộ tại các thị trường xuất khẩu; đồng thời đẩy mạnh xúc tiến thương mại, mở rộng thị trường tiêu thụ sản phẩm từ dừa ra khu vực và thế giới.

Bốn là, xây dựng chuỗi liên kết giữa người trồng, thu mua, doanh nghiệp chế biến dừa với các hình thức linh hoạt; tổ chức lại sản xuất, áp dụng tiến bộ KH&CN để phát triển sản phẩm sạch, có giá trị kinh tế, nhất là các giống dừa đặc sản đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của thị trường xuất khẩu.

Năm là, trước diễn biến bất thường của khí hậu và xâm nhập mặn, cần có kế hoạch nghiên cứu, triển khai xây dựng các công trình thủy lợi cũng như các giải pháp phi công trình phù hợp để phát triển bền vững ngành dừa